

**Liga Apărării Drepturilor Omului din Moldova –
Asociație obștească, membru ENEMO și FIDH**

Address: MD-2009, 13 V. Alecsandri str., offs. 24-28,
Chisinau, Moldova
Mail address: MD-2068, P.B. 2801, Chisinau-68
Tel/Fax: +373 22/ 280512 / 729352
E-mail: paul-ladom@cni.md
Web: www.lado.ngo.md www.iatp.md/ladom

League for Defence of Human Rights of Moldova

RAPORT II

privind observarea alegerilor în Adunarea populară a UTA “GAGAUZ YERI”

17 MARTIE 2008

Proiectul “Monitorizarea alegerilor în Adunarea populară a UTA GAGAUZ-YERI” este finanțat de Fundația Eurasia – Reprezentanța din R. Moldova, cu surse ale Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Agenției Suedeze pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională (Sida/Asdi), Misiunii OSCE în Moldova și Balkan Trust for Democracy (Trustul Balcanic pentru Democrație).

Realizarea acestui proiect este posibilă datorită sprijinului financiar acordat de poporul American prin Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare internațională (USAID). Opiniile exprimate în acest document aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția USAID sau a guvernului american, precum și a altor donatori.

Observarea alegerilor în Adunarea Populară a UTA „Gagauz Yeri”

RAPORT Nr. II

Perioada de monitorizare: 11 -16 martie 2008

Proiectul de observare a alegerilor în Adunarea Populară a UTA „Gagauz Yeri” este parte integră a programului de promovare a alegerilor libere și corecte în autonomia găgăuză implementat de asociația obștească Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM) cu suportul financiar al Fundației Eurasia – Reprezentanța din R. Moldova, cu surse ale Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Agenției Suedeze pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională (Sida/Asdi), Misiunii OSCE în Moldova și Balkan Trust for Democracy (Trustul Balcanic pentru Democrație).

LADOM va prezenta IV Rapoarte publice de monitorizare a alegerilor. Prezentul Raport reflectă rezultatele monitorizării efectuate în perioada 11 - 16 martie 2008. Informația a fost colectată prin intermediul a trei observatori pe termen lung în localitățile Comrat, Ceadâr-Lunga, Vulcănești și a unui coordonator regional în orașul Comrat, de asemenea rapoartele includ și informații colectate prin intermediul a 140 observatori pe termen scurt, acreditați în mod corespunzător de Comisia Electorală Centrală de la Comrat.

Observarea procesului electoral are loc pe baza standardelor și principiilor acceptate la nivel internațional, stipulate în Codul de conduită al observatorului și în Regulamentul Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova (CEC) cu privire la statutul observatorilor (Hot. Nr. 332 din 24.10.2006), precum și a metodologiei utilizate pentru monitorizarea alegerilor, descrisă în Manualul OSCE/ODIHR pentru observarea alegerilor.

Informația prezentată se referă la mai multe aspecte ale procesului electoral, inclusiv la aplicarea legislației electorale de către autoritățile locale, modul de administrare a alegerilor, modul de desfășurare a campaniei electorale, reflectarea campaniei în presă etc.

REZUMAT ȘI CONCLUZII

Activitățile CEC s-au desfășurat în conformitate cu legislația în vigoare și au fost necesare eforturi sporite pentru organizarea cu resurse financiare limitate. Merită de apreciat deschiderea CEC pentru colaborare cu organizațiile neguvernamentale calificate din Moldova. Organizarea și desfășurarea alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei s-a desfășurat, cu anumite excepții, în conformitate cu legislația în vigoare a UTA Găgăuzia datorită competenței și transparenței membrilor CEC.

CEC a reușit, în termenii stabiliți de legislație, să înregistreze 161 de candidați. În perioada de monitorizare 6 dintre concurenții electorali și-au retras candidaturile. Astfel, în cursa electorală au participat 77 de candidați declarați independenți și 78 reprezentând partide politice.

Au fost deschise 62 secții de votare, care au întrunit elementele ce ar asigura secretul votului și libera exprimare a opțiunilor electoratului. Totuși unele secții de votare au fost puțin încăpătoare, iar urnele de vot erau imaculate de transparente, astfel că era pus în pericol secretul votului. Rata medie de participare a fost de aprox. 64 de procente.

Cu toate că alegătorii au primit cu 7 zile înainte de alegeri invitații de a participa la votare, fiind indicat locul votării (Art. 45 (1), listele electorale, la majoritatea secțiilor de votare nu au fost plasate la vedere la majoritatea secțiilor de votare cu 10 zile înainte de alegeri).

Buletinele de vot au fost multiplicat la o tipografie din mun. Chișinău, în conformitate cu cerințele legale.

Rămâne a fi o problemă transparența finanțării concurenților electorali.

Primăriile din regiune au precizat datele din Listele de bază de alegători, care conțin peste 85 mii de persoane cu drept de vot. Totodată, un număr mare de alegători au votat pe liste suplimentare, conform sintagmei „la locul aflării”, de regulă la domiciliu (aprox. 6600 de alegători). Numărul mare de solicitanți de a vota „la locul aflării” a complicat lucrul birourilor electorale a secțiilor de votare.

În același timp, în mod special, LADOM își exprimă îngrijorarea față de următoarele aspecte negative în desfășurarea procesului electoral:

- Implicarea nejustificată a unui reprezentant al administrației publice locale în procesul electoral în ziua votării;
- Favorizarea de către un subiect politic local înregistrarea concurenților electorali în calitate de candidați independenți, ceea ce a condus la lipsa unei campanii electorale care ar fi condus la un electorat mai informat, un proces mai organizat și un vot conștient;
- Lipsă de transparență a finanțării concurenților precum și cheltuielile operate de aceștia în scopul agitației electorale;
- Lipsă de condiții egale pentru toți concurenții electorali.
- Instruire neadecvată a funcționarilor electorali;

Aspectele negative menționate în acest raport pot afecta în mod dramatic integritatea procesului electoral dacă acestea nu vor fi remediate pentru turul II de scrutin.

CONSTATĂRI

1. Cadrul legislativ

Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă, avînd un Statut special, care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova. Unitatea Teritorial-Autonomă Găgăuză (UTA Gagauz-Yeri) este recunoscută și există de jure și de facto în baza Legii Republicii Moldova privind statutul special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) Nr.344-XIII din 23.12.1994. Această Lege (art.1 al.1) prevede că Găgăuzia, ca unitate teritorială autonomă, este parte componentă a Republicii Moldova, fiind administrată în temeiul Constituției Republicii Moldova (Art. 111) și actelor normative ale Adunării Populare (Halc Toplusu) a Găgăuziei, care nu vin în contradicție cu Constituția și legislația Republicii Moldova (art.2); UTA Gagauz-Yeri soluționează de sinestătător, în limitele competenței sale, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural. Pe teritoriul UTA Gagauz-Yeri sunt garantate toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova. În UTA Gagauz-Yeri activează organe reprezentative și executive potrivit legii. Limbile oficiale în această regiune, potrivit art.3 al.1 sunt limbile moldovenească, găgăuză și rusa. De asemenea, Găgăuzia își are simbolică sa, care se folosește deopotrivă cu simbolică de stat a Republicii Moldova. Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei prevede că Adunarea Populară a Găgăuziei adoptă legi a căror executare este obligatorie pe teritoriul Găgăuziei, inclusiv fixarea, organizarea și desfășurarea alegerilor. Pe de altă parte, conform articolului 60 al Constituției Republicii Moldova: „Parlamentul Republicii Moldova este organul reprezentativ suprem și unica autoritate legislativă a statului”, ceea ce denotă statutul juridic contradictoriu al legilor adoptate de Adunarea Populară a Găgăuziei.

I tur de scrutin al alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei s-au desfășurat în baza Legii cu privire la alegerile în Adunarea Populară a Găgăuziei, adoptată la 15 ianuarie 1998, fiind operate modificări la 30 decembrie 2007. Cu toate modificările operate, legislația electorală nu redă toate aspectele procesului electoral. Și aceasta din cauza că membrii CEC activează temporar, adică, doar pentru perioada alegerilor, respectiv, persoanele antrenate direct în procesul legislativ electoral nu înaintează nici o inițiativă de modificare a legislației.

2. Comisia Electorală Centrală (CEC)

Comisia Electorală Centrală a fost constituită prin Hotărîrea Adunării Populare a UTA Gagauz-Yeri nr. XXXIV/III din 09.01.2008, în conformitate cu Art. 19 a Legii privind alegerile în Adunarea Populară a Găgăuziei. Adunarea Populară, Comitetul Executiv și instanța judecătorească a Găgăuziei au înaintat cîte 3 candidaturi pentru calitatea de membru a CEC. Competența CEC este limitată la perioada desemnată pentru desfășurarea campaniei electorale respective. CEC este organ de stat împuternicit cu organizarea și desfășurarea alegerilor. CEC are personalitate juridică, posedă buget, cont bancar și ștampilă proprie (Art. 19 (4)).

3. Finanțarea campaniei electorale

Modul de finanțare a alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei este prevăzut în Art. 28 a Legii respective, prin care se stipulează că activitatea CEC este finanțată din bugetul regional (local) al UTA Gagauz-Yeri. Totodată, autoritățile Găgăuziei au solicitat suport financiar din Bugetul republican, invocând faptul că sunt alegeri locale (regionale), care ar trebui să fie finanțate de Chișinău. În lipsa identificării în termeni rezonabili a surselor de finanțare s-a produs o stare de incertitudine în activitatea CEC. Pentru buna desfășurare a alegerilor CEC a solicitat 900.000 lei. Anterior CEC a estimat cheltuieli în sumă de 1,2 mln lei.

CEC a confirmat că a dispus, totuși, de 800.000 lei, alocați conform legii din bugetul local, pentru buna desfășurare a alegerilor. Un suport real pentru buna desfășurarea a procesului electoral a fost oferit de asociațiile neguvernamentale LADOM și ADEPT.

Rămâne a fi o problemă transparența finanțării concurenților electorali. Din lipsă de *cerere* CEC nu a stabilit necesitatea creditării de la bugetul de stat a concurenților electorali (Art. 42(2)). Concurenții electorali nu au solicitat contractarea de credite bancare, utilizând propriile resurse financiare.

Resursele financiare utilizate nu au fost declarate la CEC de nici unul dintre concurenții electorali, fie independenți sau reprezentanți ai partidelor politice. CEC de la Comrat nu sa fost informat, conform Art. 43 (3), de către reprezentanții băncilor care funcționează în localitate. Acumularea unor asemenea informații nu ține de competența observatorilor. Lipsa unor asemenea informații sau neprezentarea acestora poate fi motivată prin lipsa de conturi speciale „Fond electoral” sau prin lipsa de transparență a utilizării resurselor financiare în campania electorală.

4. Administrarea alegerilor

Organizarea și desfășurarea alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei s-a desfășurat în conformitate cu legislația în vigoare a UTA Găgăuzia.

CEC a reușit, în termenii stabiliți de legislație, să înregistreze 161 de candidați. În perioada de monitorizare 6 dintre concurenții electorali și-au retras candidaturile. Astfel, în cursa electorală au participat 77 de candidați declarați independenți și 78 reprezentând partide politice.

Au fost deschise 62 secții de votare, care au întrunit elementele ce ar asigura secretul votul și libera exprimare a opțiunilor electoratului. Totuși unele secții de votare au fost puțin încăpătoare, iar urnele de vot erau imaculate de transparente, astfel că era pus în pericol secretul votului.

Cu toate că alegătorii au primit cu 7 zile înainte de alegeri invitații de a participa la votare, fiind indicat locul votării (Art. 45 (1), listele electorale, la majoritatea secțiilor de votare nu au fost plasate la vedere la majoritatea secțiilor de votare cu 10 zile înainte de alegeri).

Buletinele de vot au fost multiplicat la o tipografie din mun. Chișinău, în conformitate cu cerințele Legii.

Primăriile din regiune au precizat datele din Listele de bază de alegători care conțin peste 85 mii de persoane cu drept de vot. Totodată, un număr mare de alegători au votat pe liste suplimentare, conform sintagmei „la locul aflării”, de regulă la domiciliu. Numărul mare de solicitanți de a vota „la locul aflării” a complicat lucrul birourilor electorale a secțiilor de votare.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului din R. Moldova, prin decizia nr. 8 din 23 ianuarie 2008 a adoptat, în conformitate cu prevederile Codului audiovizualului, Concepția reflectării campaniei electorale în mass-media, iar la 4.02.2008, prin Hot. 8-6 CEC a aprobat Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă a campaniei electorale pentru alegeri în Adunarea Populară din 16.03.2008.

Activitățile CEC s-au și au fost necesare eforturi sporite pentru organizarea alegerilor în lipsa resurselor financiare.

5. Activitatea asociațiilor neguvernamentale

Comisia Electorală Centrală de la Comrat și-a demonstrat deschiderea spre colaborare cu organizații neguvernamentale calificate în promovarea și respectarea dreptului electoral din R. Moldova.

În cadrul proiectului „Educarea și mobilizarea electoratului pentru alegerile în Adunarea Populară a Găgăuziei” Asociația pentru Democrație Participativă – ADEPT, a lansat pe portalul [www. Alegeri.md](http://www.Alegeri.md) o pagină web specială ce conține informații în trei limbi despre alegerile pentru funcția de deputat în organul reprezentativ al autonomiei Găgăuze. ADEPT a lansat posterul „Votarea pas cu pas” și clipuri audio-video referitor la votarea corectă.

În perioada de referință CEC, în colaborare și cu suportul LADOM, a organizat 3 seminare de instruire a aproximativ 200 de funcționari electorali în centrele raionale Comrat, Vulcănești și Ceadr-Lunga. LADOM a reactivat „numărul verde” cu apel gratuit 0 8003 8003, a fost multiplicată Legea privind alegerile respective, ca anexă la ziarul „Gagauzskie vesti” și a fost distribuită funcționarilor electorali. A demarat programul de monitorizare a procesului electoral în toate localitățile din autonomia Găgăuză.

LADOM a mobilizat câte 2 observatori la toate cele 62 secții de votare.

6. Campania electorală

Campania electorală propriu-zisă a demarat cu întârziere și nu s-a manifestat printr-un activism sporit al concurenților electorali. Confruntările electorale se manifestă prin lansarea de declarații ce conțin învinuiri reciproce.

Soluționarea parțială a problemei surselor de finanțare a fost urmată de noi tensiuni în relația dintre autoritățile centrale și cele locale în contextul ajutoarelor umanitare oferite de Rusia.

Mișcarea „Edinaia Găgăuzia” a învinuit autoritățile de la Chișinău că demonstrează intenția de fi mai loiali cu Rusia decât poporul găgăuz.

La sfârșitul lunii februarie și pe parcursul primelor săptămâni ale lunii martie UTA Găgăuzia a fost vizitată de președintele R. Moldova, care a participat la o întâlnire și cu studenții găgăuzi. Șeful statului a menționat că autoritățile centrale acordă sprijin găgăuzilor în procesul de însușire a limbii de stat (moldovenești), astfel la Universitatea de Stat din Comrat vor fi deschise aule specializate, dotate cu echipamentele necesare pentru a stimula însușirea limbii moldovenești. Totodată, USM Comrat este unica instituție de învățământ superior din R. Moldova care beneficiază de investiții capitale sub forma unui nou bloc de studii, finanțările fiind alocate în exclusivitate din bugetul de stat al R. Moldova.

La 25 februarie 2008, într-o declarație a ziaristului găgăuz Fiodor Angheli, fost deputat în Parlamentul R. Moldova și Ambasador plenipotențiar a R. Moldova în Turcia în perioada 1998-2001, aducea învinuiri autorităților de la Chișinău că nu acordă sprijinul necesar pentru dezvoltarea culturii găgăuze.

De asemenea, UTA Găgăuzia a fost vizitată de prim-ministrul RM, dl Vasile Tarlev.

A efectuat o vizită la Comrat și șeful legislativului de la Chișinău, dl Marian Lupu. A trezit nedumerire faptul că afișele plasate la intrare în Palatul de cultură din Comrat, cu mesajul de „Bine ați venit” la întrunirea activiștilor PCRMR erau scrise în limbile rusă, engleză, moldovenească, nu și în limba găgăuză.

Refuzul autorităților de la Chișinău de a distribui pe perioada campaniei electorale a unor ajutoare umanitare oferite de Federația Rusă pentru găgăuzi, a fost urmat de o pichetare a instituției prezidențiale de către activiști ai Mișcării „Ravnopravie”, condusă de V. Klimenco.

Concurenții electorali au avut acces la Posturile publice de radio și televiziune locale. Candidații din partea grupurilor politice menționate se bucură de sprijinul mass-media pe care le controlează.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului din R. Moldova, prin decizia nr. 8 din 23 ianuarie 2008 a adoptat, în conformitate cu prevederile Codului audiovizualului, Concepția reflectării campaniei electorale în mass-media, iar la 4.02.2008, prin Hot. 8-6 CEC a aprobat Regulamentul privind reflectarea în mijloacele de informare în masă a campaniei electorale pentru alegeri în Adunarea Populară din 16.03.2008.

7. Ziua votării

În ziua votării, pînă la ora 12.00, Postul de radio Hit FM, a difuzat repetat un Apel al Bașkanului Găgăuziei. Textul a fost pregătit și înregistrat înainte de data alegerilor. Difuzarea spotului respectiv a fost sistată de Comisia Electorală Centrală de la Comrat pe motiv că ar conține elemente de agitație electorală în ziua votării.

Comisia Electorală de la Comrat a emis o hotărîre în acest sens prin care se adresează Consiliului Coordonator al Audiovizualului de a se expune asupra acțiunilor radiodifuzorului respectiv (Hit FM).

S-a înregistrat un număr mare votanți care au solicitat să voteze „la locul aflării”, de regulă la domiciliu. Legislația electorală din regiune, dar nici Codul electoral al RM, nu reglementează clar modul în care se solicită aceasta, dovada de incapacitate de a merge la secția de votare, termenii limită și forma în care se fac aceste solicitări.

Pentru prima dată, în ultimii 7 ani, s-a evitat la maximum utilizarea resurselor administrative în campania electorală. Un motiv poate fi delimitarea clară a atribuțiilor dintre legislativul și executivul local, precum și controlul strict din partea observatorilor, a autorităților locale menționate, dar și a gradului sporit de supraveghere a concurenților electorali din regiune.

Printre neregulile nesemnificative, care, în opinia observatorilor, nu are impact asupra rezultatelor alegerilor, sunt:

- în cabinetele de vot secret intrau cîte 2 persoane, de regulă persoane în etate;
- au fost semnalate cazuri de agitație electorală în ziua votării;
- în unele cazuri alegătorii erau aduși la secțiile de votare în mod organizat, cu unități de transport;
- eliberarea buletinelor de vot la prezentare actelor de identitate cu termen expirat etc.

8. Ținînd cont de observările efectuate și îngrijorările exprimate, grupul de lucru responsabil de implementarea proiectului “Monitorizarea procesului electoral” recomandă:

- Abținerea în continuare a autorităților de la distribuire de ajutoare umanitare pe perioada campaniei electorale;
- Identificarea surselor, conform legislației, de finanțare a Comisiei Electorale Centrale pentru turul II de scrutin;

- Interzicerea utilizării resurselor și pârghiilor administrative deținute de unii concurenți electorali în virtutea funcției pe care o dețin;
- Emiterea unei hotărâri privind obligativitatea indicării pe materialele de agitație electorală a denumirii concurentului electoral, data tipăririi, tirajul materialului și denumirea tipografiei care l-a tipărit;
- Instruire adecvată a funcționarilor electorali;
- Asigurarea unor condiții adecvate în localurile de desfășurare a alegerilor
- Tratarea nediscriminatorie a concurenților electorali și asigurarea de condiții egale pentru toți concurenții electorali;
- Actualizarea calitativă a listelor electorale;
- Informarea obiectivă și amplă a opiniei publice de către mass-media cu privire la procesul electoral;
- Afișarea listelor electorale cu cel puțin 10 zile pînă la data alegerilor;
- Stabilirea unor termeni
- clari de depunere a cererilor pentru votare conform sintagmei „votat la locul aflării”.
- RESPECTAREA LEGISLAȚIEI ELECTORALE